

Deklarovaná podpora mediace mezi zapsanými mediátory, soudci a advokáty ve světle mediační praxe

Martina Urbanová* – Helena Kubátová** – Martin Lakomý***

Abstrakt: Deset let zákona o mediaci v České republice přináší šanci zhodnotit stávající praxi i vyhodnotit další vývoj užití mediace v praxi. Za tímto účelem došlo ke spojení kvalitativního a kvantitativního výzkumu deklarované a skutečné podpory mezi jednotlivými skupinami zapsaných mediátorů, soudců a advokátů s cílem zjistit, jak vnímají jednotlivé skupiny užití mediace v praxi, a jaké jsou mezi nimi rozdíly. Deklarovaná podpora mediace předčila očekávání pro všechny zkoumané skupiny, s rozdíly uvnitř skupin zejména dle věku či let zkušeností. Deklarovaná podpora mezi soudci a advokáty však neodráží skutečné využívání služeb zapsaných mediátorů, které je velmi nízké. Stěžejními příčinami jsou především nízká důvěra v zapsané mediátory a jejich zkušenosti a také nízká důvěra v samotný proces mediace. Jako další identifikované příčiny rozporu mezi deklarovanou podporou a skutečnou praxí spatřují autoři výzkumu zejména nedostatečnou interakci mezi skupinami, neexistující platformu pro výměnu zkušeností, špatnou dostupnost přesvědčivých dat i nedostatečnou podporu a propagaci ze strany státu. Navrhovaným řešením může být více neformálních setkání jednotlivých aktérů a společné vzdělávání v oblasti mediace, kde může docházet k výměně osobních zkušeností a nabourávání stereotypů.

Klíčová slova: mediace, podpora mediace, zákon o mediaci, mediační praxe, konflikt, výzkum

Úvod

Mediace jako forma řešení konfliktu založená na vyjednávání za účasti třetí neutrální osoby s využitím poznatků z psychologie, sociální psychologie, sociální práce, sociologie, práva a dalších disciplín se začala dynamicky rozvíjet v posledních desetiletích 20. století a tento rozvoj pokračuje i ve století 21. Neustálý rozvoj mediace v Evropě odpovídá silicímú trendu využívání alternativních způsobů řešení konfliktů s důrazem na individualizaci řešení sporu. V rozšiřování mediace v právní oblasti došlo po dlouhém a komplikovaném legislativním procesu k přijetí samostatného zákona o mediaci (zákon č. 202/2012 Sb. o mediaci a o změně některých zákonů), který nabyl účinnosti 1. září 2012. Tento zákon definuje mediaci jako „*postup při řešení konfliktu za účasti jednoho nebo více mediátorů, kteří podporují komunikaci mezi osobami na konfliktu zúčastněnými tak, aby jim pomohli dosáhnout smírného řešení jejich konfliktu uzavřením mediační dohody*“ (§ 2 zákona

* Doc. PhDr. Martina Urbanová, Ph.D., Právnická fakulta Masarykovy univerzity, katedra právní teorie. E-mail: urbano-vam@law.muni.cz. ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9518-6981>. Text vznikl v rámci řešení výzkumného projektu Grantové agentury ČR *Podmínky výkonu mediace v České republice dle zákona o mediaci*, GA18-01417S.

** Doc. PhDr. Helena Kubátová Ph.D., Právnická fakulta Masarykovy univerzity, katedra právní teorie. E-mail: helena.kubatova@upol.cz. ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6928-8490>. Text vznikl v rámci řešení výzkumného projektu Grantové agentury ČR *Podmínky výkonu mediace v České republice dle zákona o mediaci*, GA18-01417S.

*** Mgr. Martin Lakomý, Ph.D., Právnická fakulta Masarykovy univerzity, katedra právní teorie. E-mail: lakomym@mendelu.cz. ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4625-4463>. Text vznikl v rámci řešení výzkumného projektu Grantové agentury ČR *Podmínky výkonu mediace v České republice dle zákona o mediaci*, GA18-01417S.

č. 202/2012 Sb., o mediaci). Podporou při vytváření legislativních předpokladů pro zavádění mediace do praxe jsou rezoluce, směrnice a doporučení institucí Evropské unie.

V tomto roce uplyne již 10 let od přijetí samostatného zákona o mediaci. Bezesporu se jednalo o právně nejvýznamnější událost v rozšiřování mediace u nás a o její jednoznačnou podporu ze strany státu. Deklarovaná podpora mediace je tedy zřejmá, otázkou ale je, nakolik je mediace podporována jednotlivými aktéry mediace, a to v jejich reálném jednání. Tuto reálnou podporu však lze s ohledem na kritický nedostatek dat zjistit jen velmi obtížně. V Evropském vyhodnocení CEPEJ¹ z roku 2020 je uvedeno, že jen čtyři členské státy EU poskytly data o mediaci. Mezi těmito čtyřmi členskými státy není bohužel Česká republika.

Chybějící reálnou podporu mediace ukazují i výsledky ekonomické analýzy mediace, která vycházela ze statistických listů z opatrovnické a civilní agendy okresních a krajských soudů z let 2013–2018. Podle této analýzy proběhlo v rámci opatrovnické agendy 345 546 řízení a první setkání se zapsaným mediátorem bylo nařízeno pouze v 539 případech, což je 0,16 % z celkového počtu. Ve srovnání s civilní agendou je to však jen o 0,03 % více. V rámci civilní agendy totiž proběhlo v uvedených letech 2 050 577 řízení, z nichž pouze v 2 721 případech bylo nařízeno první setkání se zapsaným mediátorem. Faktem je, že jak v opatrovnickém, tak v civilním řízení bylo využití tohoto institutu nerovnoměrné napříč okresními soudy.² Počet sporů, u kterých bylo v letech 2013–2019 nařízeno první setkání se zapsaným mediátorem, se sice rok od roku zvyšuje, přesto se v porovnání s celkovým počtem sporů jedná o velmi nízké hodnoty nedosahující podílu ani 0,4 z celkového počtu sporů.³

Aby se mediace mohla rozvíjet, potřebuje spolupráci a podporu všech aktérů zainteresovaných na ní. Tedy veřejnosti, mediátorů, soudců a advokátů. Vzhledem k tomu, že jsme se již věnovali podpoře mediace veřejností,⁴ v následujícím textu se zaměříme pouze na zapsané mediátory, soudce a advokáty a na jejich podporu mediace. Při použití srovnání výsledků z kvantitativního a kvalitativního šetření můžeme srovnat deklarovanou podporu s tou skutečnou, projevující se v každodenním životě jednotlivých aktérů. Současné výzkumy dokládají nezbytnost podpory při rozšiřování mediace.

Například podle Cholenského⁵ jsou právě soudy těmi subjekty, které by mohly změnit pohled laické i odborné veřejnosti na mediaci. Zároveň Cholenský poukazuje na skutečnost, že někteří soudci mají zkreslenou představu o mediaci, čímž mohou veřejnost informovat nesprávně. Gaschen⁶ je ještě kritičtějšího názoru, když říká, že nejsou-li soudci s mediací obeznámeni a jí nakloněni, ovlivní to i způsob předávání informací stranám

¹ KOLEKTIV AUTORŮ. *European judicial systems CEPEJ Evaluation Report*. Council of Europe, 2020, s. 111.

² BROŽOVÁ, D. – ZOUHAR, J. K ekonomické analýze mediace. In: HOLÁ, L. – URBANOVÁ, M. a kol. *Mediace v praxi optikou empirického výzkumu*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2020, s. 60–65.

³ HOLÁ, L. – FIEDOR, D. – LAKOMÝ, M. Hodnocení současné právní úpravy mediace z pohledu zapsaných mediátorů, soudců a advokátů a jejich srovnání. In: HOLÁ, L. – URBANOVÁ, M. a kol. *Mediace v praxi optikou empirického výzkumu*, s. 120.

⁴ Srov. URBANOVÁ, M. – HOLÁ, L. – LAKOMÝ, M. Mediation in the context of law acquaintance. *DANUBE: Law, Economics and Social Issues review*. 2020, roč. 11, č. 1, s. 1–15; HOLÁ, L. – URBANOVÁ, M. – LAKOMÝ, M. Informovanost o mediaci v evropském a českém kontextu. *Scientia et Societas*. 2020, roč. 16, č. 2, s. 94–105.

⁵ CHOLENSKÝ, R. *Praktický průvodce mediací podle nové právní úpravy*. Praha: Linde, 2013, s. 114.

⁶ GASCHEN, D. A. Mandatory custody mediation: The debate over its usefulness continues. *Ohio State Journal on Dispute Resolution*. 1995, roč. 10, s. 469–90.

sporu. Ty pak tomuto procesu příliš nedůvěřují a také ho méně využívají. V podobném duchu Spencer a Brogan⁷ uvádějí, že mezi některými právníky je hluboce zakořeněná představa, že mediace je spíš „konferencí s určitými ozdobami“ za účelem urovnání konfliktu. Kritizují, že reklama a nabídka mediace by se měla zakládat na reálných výsledcích podložených zkušenostmi a výzkumy.

Konkrétní příklad doporučení pro dosažení většího využívání mediace v praxi přináší Prayer⁸ na příkladu Rakouska. Ve své práci se snaží zjistit, proč není mediace jako efektivní prostředek řešení sporů využívána častěji. Identifikuje možné příčiny tohoto stavu a předkládá návrhy, jak by legislativa mohla na tyto překážky reagovat. Jednu z překážek vidí v právních profesích. Podle autora je postoj právníků vůči mediaci poněkud nejasný, často odmítavý. Dokonce právníci mediátory označují za „přirozené nepřátele“. Je tedy zřejmé, že bez skutečné podpory mediace jednotlivými profesními skupinami nedojde k naplnění cílů mediace.

Následující text se zaměří na podporu mediace mezi skupinami mediátorů, soudců a advokátů. Článek si klade tuto výzkumnou otázku: Jak se liší deklarovaná podpora mediace mezi skupinami mediátorů, soudců a advokátů, jak se liší uvnitř těchto skupin a jak se liší deklarovaná podpora mediace ze strany soudců a advokátů od skutečné mediační praxe těchto profesí?

Abychom na takovou otázku mohli odpovědět, propojili jsme výsledky kvantitativního a kvalitativního výzkumu mediace a mediační praxe. Výsledky kvantitativního výzkumu ukazují na deklarovanou podporu mediace jednotlivými profesními skupinami, výsledky kvalitativního výzkumu slouží jednak k interpretaci těchto dat, jednak ukazují na reálnou zkušenost jednotlivých profesí s mediační praxí a na faktory, které ji ovlivňují. Kvantitativní výzkum tedy vychází ze zjišťování hodnot proměnných u náhodně vybraného vzorku respondentů, výzkum kvalitativní se zabývá hlubším porozuměním účelově vybraným případům. Podrobnosti obou přístupů rozvádíme v následující metodologické části.

1. Metodologie: proměnné a případy

Článek zpracovává data ze tří dotazníkových šetření provedených v roce 2019 a z kvalitativního výzkumu mediační praxe zapsaných mediátorů, soudců a advokátů provedeného v letech 2019–2020 v rámci projektu *Podmínky výkonu mediace v České republice dle zákona o mediaci*.⁹ Nejprve byla ve výzkumu provedena dotazníková šetření. Jednotlivá dotazníková šetření se zaměřila na tři expertní skupiny zapojené do procesu mediace, a to zapsané mediátory (ZM), soudce a advokáty. Dotazníková šetření se řídila standardními pravidly metodologie sociálního výzkumu a další odstavce se věnují základním parametrům těchto sběrů dat, zvoleným postupům a výsledným datovým souborům. Dotazování

⁷ SPENCER, D. – BROGAN, M. *Mediation Law and Practice*. Cambridge University Press, 2006, s. 389–391.

⁸ PRAYER, S. Why is mediation not used more often as a means of alternative dispute resolution? In: *Publication Office of the European Union* [online]. 12. 8. 2015 [cit. 2021-10-29] Dostupné z: <<https://publications.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/0b20a98f-9e8f-11e5-8781-01aa75ed71a1/language-en/format-PDF/source-102002608>>.

⁹ Výzkumný projekt Grantové agentury ČR *Podmínky výkonu mediace v České republice dle zákona o mediaci*, GA18-01417S.

všech skupin probíhalo online formou, a to především z důvodu geografické rozptýlenosti a vysokého pracovního vytížení cílových skupin. Oslovení vybraných účastníků výzkumu tak proběhlo přes jejich pracovní emailové adresy. Dotazník bylo možné vyplnit na vícekrát, ať už ze stejného nebo různých zařízení (jako je počítač, tablet či chytrý telefon) a vyplnění bylo umožněno v rámci dostatečně dlouhého časového intervalu nejméně tří týdnů.

Členové každé ze tří dotazovaných skupin – ZM, soudci a advokáti – byli dotazováni na zkušenosti a názory spojené s mediační praxí v České republice. Obsah všech dotazníků, stejně jako proces jejich přípravy, je detailně představen v monografii *Mediace v praxi optikou empirického výzkumu*.¹⁰ Zásadní pro tento článek je existence tzv. společného základu všech dotazníků, tedy otázek společných pro všechny tři skupiny, na kterých je předložená analýza postavena.

Pro každou cílovou skupinu jsme měli k dispozici jinou výzkumnou oporu pro výběr a kontaktování respondentů. U skupiny ZM jsme oslovili všech 240 mediátorů zapsaných na seznamu z webu justice.cz. 75 ZM z 240 oslovených vyplnilo celý dotazník, což znamenalo jeho celkovou návratnost 31 %. V případě skupiny soudců jsme ze seznamu 1 198 soudců okresních soudů poskytnutých Ministerstvem spravedlnosti vybrali náhodným výběrem soubor 450 respondentů stratifikovaný na úrovni krajských soudních obvodů. Velikost souboru byla stanovena na základě Katriakova pravidla¹¹ pro velikost vzorků s nadhodnocením malých populací. Z oslovených vyplnilo celý dotazník 76 soudců okresních soudů (39 jen jeho část). Míra návratnosti této části dotazování je tedy 17 %. Absenci kompletního seznamu advokátů jsme vykompenzovali složitou technickou prací s databází 11 904 aktivních advokátů na internetových stránkách České advokátní komory, ze kterého na základě Katriakova pravidla pro velikost vzorků s nadhodnocením malých populací vznikl náhodný výběr 900 advokátů k dohledávání kontaktních údajů a oslovení ke spolupráci. Na samotném začátku dotazníku jsme identifikovali 12 advokátů nedisponujících znalostmi o mediaci, jednoho advokáta přítomného na seznamu ZM, a získali jsme 56 kompletních odpovědí při míře návratnosti 69/861, tedy 8 %.

Přestože jsme se v rámci daných podmínek pokusili sledovat pravidla náhodného výběru, nízká návratnost (především ve skupině advokátů) a předpokládaná souvislost spolupráce na výzkumu s některými postoji k mediaci snižují možnosti zobecnitelnosti výsledků. S technikami inferenční statistiky tak pracujeme pouze omezeně; v těchto případech používáme z důvodu velmi malých podsouborů benevolentní hranici $p=0,05$. I přes toto omezení považujeme datový soubor za jediný svého druhu a velmi cenný pro výzkum pozice mediační praxe v českém kontextu.

V analýze se zajímáme především o podporu mediace jednotlivými profesními skupinami a členy těchto skupin. Pro měření podpory mediace / celkového hodnocení mediační praxe považujeme z dostupných otázek nejvhodnější baterii uvedenou slovy „*Porovnejte prosím mezi sebou mediaci a soudní řízení v těchto aspektech*“, jelikož jde o zásadní srovnání s dominantní legislativní metodou řešení sporů. V této baterii všichni respondenti odpovídali, jestli je podle nich mediace lepší nebo horší než soudní řízení z hlediska ceny,

¹⁰ HOLÁ, L. – URBANOVÁ, M. a kol. *Mediace v praxi optikou empirického výzkumu*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2020.

¹¹ KATRIAK, M. *Metodologické zásady sociologického výzkumu: Přípravná fáze*. Bratislava, 1968, s. 223–224.

délky trvání, přístupu ke stranám sporu, cílů a výsledků. Všechny položky respondenti hodnotili na pětistupňové škále, takže jejich součtem získáme index nabývající hodnot 5–25. Vhodnost položek pro součtový index naznačují vysoké korelace mezi všemi položkami (0,41–0,62) i hodnota Cronbachova Alfa (0,84). Na dotazníková šetření navazoval kvalitativní výzkum pomocí polostrukturovaných rozhovorů.

Kvalitativní výzkum byl zaměřen na výzkumnou otázku, jak klíčoví aktéři mediační praxe, zapsaní mediátoři, soudci a advokáti reflektují svou praxi i podmínky pro výkon mediace. Kvalitativní výzkum umožnil osvětlit mediační praxi a podmínky výkonu mediace prostřednictvím podrobné empirické zkušenosti klíčových aktérů mediace. Zatímco kvantitativní výzkum pracuje s daty v podobě čísel, s proměnnými, které mohou být měřeny, a studuje vztahy mezi těmito proměnnými, kvalitativní výzkum pracuje s daty nečíselné povahy, nezkoumá proměnné, ale případy a procesy.¹² Tomu odpovídají i metody, které se používají při sběru a analýze dat.¹³

Pro sběr dat, jejich analýzu a interpretaci jsme použili konstruktivistickou verzi metody zakotvené teorie. Tato verze předpokládá, že aktér i výzkumník jsou zakotveni v určité situaci a data společně konstruují. Data jsou tedy vždy výsledkem výzkumného procesu, nikoliv objektem, který má být nezávisle odhalen.¹⁴

Metoda zakotvené teorie nepracuje s náhodným výběrem respondentů, ale konstruuje vzorek případů, tedy osob, které reprezentují zkoumaný jev. Při konstruování vzorků případů jsme zvolili záměrný účelový výběr, jehož cílem bylo strategicky vybrat případy tak, aby byly relevantní pro naše výzkumné otázky a aby bylo zajištěno, že výsledný vzorek je dostatečně heterogenní, tedy aby se od sebe jednotlivé případy lišily podle vlastností klíčových pro výzkumné otázky.¹⁵ Kritéria výběru jsme stanovili na základě našeho předpokladu o tom, co může mít vliv na výkon mediace a jeho reflexi. Jako hlavní nástroj sběru dat jsme zvolili hloubkové polostrukturované rozhovory vedené scénářem. Téma ve scénáři byla zaměřena na vlastní zkušenost komunikačních partnerů s mediací i na obecné hodnocení mediační praxe. Získaná data jsme analyzovali a interpretovali pomocí kódování přepisů rozhovorů.¹⁶ Detailnější informace o metodologii, zjištěných a vypozených závěrech jsou představeny v monografii *Mediace v praxi optikou empirického výzkumu*.¹⁷

Základní analytickou otázkou tohoto článku tedy je, do jaké míry se liší deklarovaná podpora mediace mezi skupinami mediátorů, soudců a advokátů, jak se liší uvnitř těchto skupin a jak se liší deklarovaná podpora mediace ze strany soudců a advokátů od skutečné mediační praxe těchto profesí.

¹² Srov. PUNCH, K. *Úspěšný návrh výzkumu*. 2. vydání. Praha: Portál, 2015.

¹³ Přehledně o rozdílech mezi kvantitativním a kvalitativním výzkumným designem viz např. BRYMAN A. *Quantity and Quality in Social Research*. London – New York: Routledge, 1992.

¹⁴ CHARMAZ, K. Constructionism and the Grounded Theory Method. In: HOLSTEIN, J. A. – GRUBRIUM, J. F. (eds). *Handbook of Constructionist Research*. New York: Guilford Press, 2008, s. 397–412.

¹⁵ Z toho také plyne, že otázka na velikost vzorku není relevantní. Klíčový je výběr relevantních případů reprezentujících zkoumaný jev. Blíže k procesu vzorkování srov. např. BRYMAN, A. *Social Research Method*. 5. vydání. Oxford: University Press, 2012; MARSHALL, C. – ROSSMAN, G. B. *Designing Qualitative Research*. Thousands Oaks: Sage Publication, 4. vydání, 2006.

¹⁶ Blíže ke kódování rozhovorů viz např. EZZY, D. *Qualitative Analysis. Practice and Innovation*. London: Routledge, 2002, s. 88–90.

¹⁷ HOLÁ, L. – URBANOVÁ, M. a kol. *Mediace v praxi optikou empirického výzkumu*, s. 143 an.

1.1 Charakteristiky kvantitativního vzorku

Studie použila několik vysvětlujících proměnných, u kterých pro jednodušší interpretaci výsledků uvádíme i kódování v analýze. Klíčovou vysvětlující proměnnou je příslušnost k profesní skupině (ZM = 1, soudci = 2, advokáti = 3; poslední kategorii možno rozdělit na ZM advokáty = 1 a ZM neadvokáty = 2). Dostupnými sociodemografickými charakteristikami jsou pohlaví (muž = 1, žena = 2), věková kategorie (méně než 40 = 1, 40–49 = 2, 50 a více = 3), počet let strávených v profesi (méně než 5 = 1, 5–9 = 2, 10–19 = 3, 20 a více = 4) a okresní působnost (ostatní = 1, Praha = 2, Brno = 3). Kategorie těchto charakteristik vznikly sloučením detailnějších kategorií tak, aby byly všechny dostatečně zastoupené pro popisnou analýzu. Proměnnou počet let strávených v profesi (dále označovanou jako zkušenosti) nelze smysluplně použít u nové profese ZM, okresní působnost u soudců má pouze dvě hodnoty.

Tabulka 1. Proměnné použité v analýze – jejich rozložení v % a průměr součtového indexu

		zapsaní mediátoři	soudci	advokáti	celkem
podpora mediace	5–25	23,4	17,1	17,4	19,5
pohlaví	muž	28,0	27,6	51,8	34,3
	žena	72,0	72,4	48,2	65,7
věk	méně než 40	14,7	27,6	57,2	30,9
	40–49	52,0	50,0	21,4	43,0
	50 a více	33,3	22,4	21,4	26,1
zkušenosti	méně než 5	–	18,4	21,4	43,0
	5–9	–	15,8	34,0	16,7
	10–19	–	38,2	21,4	22,0
	20 a více	–	27,6	23,2	18,3
okres	Praha	48,0	18,4	55,4	39,1
	Brno	13,3	–	12,5	8,2
	ostatní	34,7	60,5	32,1	43,5
	neuvedl/a	4,0	21,1	0	9,2
současně advokátem	ano	56,0	–	–	56,0
	ne	44,0	–	–	44,0
N		75	76	56	207

Z popisu proměnných v Tabulce 1 dále vidíme, že ve skupině ZM a soudců výrazně převažují ženy (při shodné hodnotě 72 %), mezi advokáty je 48 % žen. Toto rozložení jsme schopni srovnat se seznamem zapsaných mediátorů, kde figuruje téměř 74 % žen; pro ostatní skupiny podobné srovnání nemáme. Věkově nejmladší skupinou jsou advokáti, věkově nejstarší jsou ZM. Rozložení dle profesních zkušeností není srovnatelné pro ZM (při ustanovení této funkce od roku 2013), ale pro soudce a advokáty je podobné rozložení věkovému. Navíc, hlavním účelem analýzy je zjištění vlivu individuálních charakteristik

na podporu mediace, takže výše uvedený popis skupin uvádíme jen pro základní představu. 56 % mediátorů je současně i advokáty, což nám umožňuje srovnávat ZM z právního prostředí se ZM s jinými profesními kořeny. Poslední použitou proměnnou je okres působnosti, kde se z důvodu vysokého zastoupení zformovala samostatná kategorie Praha, u dvou skupin s možností srovnání s druhou nejčastější kategorií Brno a kategorií Ostatní. Kategorie Brno ale mezi soudci neměla dostatečné zastoupení (pouze sedm respondentů),¹⁸ takže v rámci této skupiny srovnáváme pouze Prahu s mimopražskými okresy.¹⁹

2. Výsledky

2.1 Deklarovaná a skutečná podpora mediace

Z Tabulky 1 vyplývá, že ZM podporují mediaci – tedy považují ji za lepší než soudní řízení – téměř v maximální míře, při průměrné hodnotě indexu 23,4 z 25 bodů. 32 ze 75 mediátorů označili mediaci jako výrazně lepší ve všech ohledech, a toto výrazně pozitivní hodnocení vzhledem k zájmům skupiny není překvapivé. Toto zjištění podporují i výsledky kvalitativní analýzy, kdy zapsaní mediátoři v polostrukturovaných rozhovorech výrazně preferovali mediaci před soudním řízením.²⁰

Pozitivní hodnocení mediace mírně převažuje také u soudců a advokátů s průměry 17,1 a 17,4 bodů (při střední hodnotě indexu 15). Modus – tzn. nejčastěji dosažená hodnota – je 15 pro soudce a 19 pro advokáty; výrazně nízkou podporu mediace pod 10 bodů jsme identifikovali jen u tří advokátů. Z tohoto rozložení proměnné vyplývá, že v dotazování převažovali především soudci a advokáti spíše podporující mediaci, zatímco výrazní zastánci i výrazní odpůrci byli vzácností. Tímto jsme zároveň zjistili, že nepřevažovali respondenti se silným názorem k tématu, což bylo největší riziko spojené s nízkou mírou návratnosti.

Pozitivní hodnocení mediace ze strany soudců v rámci dotazníkového výzkumu se neprojevuje v praxi využíváním institutu nařízeného prvního setkání se zapsaným mediátorem. Výsledky kvalitativního výzkumu ukazují, že v rámci opatrovnické agendy soudci méně využívají mediaci podle zákona o mediaci, respektive první setkání se zapsaným mediátorem, a spíše věci řeší podle paragrafu 474 z. ř. s., kdy strany odesílají do různých typů center pro rodinu zabezpečujících širší portfolio sociálních služeb nebo postupují v rámci specificky nastavené interdisciplinární spolupráce (např. Cochemská praxe). V obou případech soudci využívají služby zejména nezapsaných mediátorů nebo používají mediační techniky jako součást jiných typů služeb. Jejich zkušenost se sociálně slabými rodinami, neochotou platit za cokoliv navíc mimo soud, neochotou investovat do něčeho

¹⁸ V Tabulce 1 pracujeme s kategoriemi použitými v analýze, tedy tři kategorie pro ZM a advokáty, dvě kategorie pro soudce – kde je sedm soudců z Brna umístěno do kategorie „ostatní“.

¹⁹ Toto dělení považujeme za smysluplnější než třeba srovnávání Čech, Moravy a Slezska (počet respondentů neumožňuje třeba srovnání krajů), protože Praha je v řadě ohledů svébytným prostředím a některé z charakteristik hlavního města (vzdělanost, příjmy, množství a důležitost soudů, spádovost) mohou platit i pro Brno. Tyto charakteristiky mohou mít vliv na počty mediovaných případů i na počty nařizovaných prvních setkání se ZM.

²⁰ KUBÁTOVÁ, H. Mediační praxe pohledem zapsaných mediátorů. In: HOLÁ, L. – URBANOVÁ, M. a kol. *Mediace v praxi optikou empirického výzkumu*, s. 183–218.

s nejistým výsledkem apod. je vede k názoru, že v rámci opatrovnické agendy je důležité, aby poskytované služby byly časově dostupné a zdarma.²¹

Ani u advokátů se jejich pozitivní hodnocení mediace zjištěné v rámci dotazníkového šetření příliš neprojevuje v praxi, takže se zdá, že dotazník vyplnili spíše ti advokáti, kteří mají pozitivní postoj k mediaci. Z výsledků kvalitativního výzkumu totiž vyplývá, že ačkoliv advokáti považují dohodu za lepší řešení než soud, nepreferují dosažení dohody cestou mediace dle zákona o mediaci, protože existuje řada jiných způsobů, jak mimosoudně dosáhnout dohody. Podle názoru advokátů brání rozšíření mediace dle zákona o mediaci dva faktory. Za prvé to, že mediace není více využívána v praxi, takže na ni klienti nejsou zvyklí a nemají zkušenost, na jejímž základě by věděli, co mohou od mediace očekávat. Za druhé to, že klienti obecně nejsou příliš otevřeni možnosti dohodnout se, protože nevěří, že dohoda není prohrou. Skepse advokátů vůči mediaci může pramenit i z toho, že mediátor vlastně supluje roli advokátů, protože advokáti vedli a vedou lidi k dohodě. Kromě toho mají advokáti zkušenost, že jejich klienti dlouho čekají ať už na nařízené první setkání, nebo i na samotnou mediaci, případně jsou mezi jednotlivými mediačními sezeními dlouhé prodlevy, protože zapsaných mediátorů je málo.²²

Také soudci poukazovali na nedostatek fungujících zapsaných mediátorů v relativní blízkosti soudu či bydliště stran sporu. Vycházeli ze zkušenosti z vlastního regionu, kde nebyli schopni najít mediátora, protože nebylo možno udělat výběr zapsaného mediátora vůbec, neboť v regionu žádný takový nebyl, nebo s odkazem na nedostatečnou konkurenci byl výběr ztížený tím, že nemohli vybrat mediátora, se kterým by existovala dobrá zkušenost, případně nebyl dostupný mediátor požadované specializace (rodinné spory, obchodní spory, stavebnictví apod.). Soudci dále mají zkušenost s relativně dlouhými dodacími lhůtami (tj. dlouhým časovým obdobím, než je mediátor schopen se dohodnout se stranami na termínu setkání) či neochotou mediátorů vyjíždět do regionů, kde zapsaní mediátoři chyběli.²³ To vše podle soudců způsobuje, že mediace je daleko pomalejší než soudní řízení. Tento jejich názor podporuje do jisté míry i ekonomická analýza mediace, která prokázala, že případy, v nichž bylo aplikováno první nařízené setkání se zapsaným mediátorem, se projednávají v průměru přibližně třikrát u opatrovnických sporů a 2,5krát u civilních sporů déle než ty, které tento institut nevyužívají.^{24, 25}

2.2 Rozdíly uvnitř profesních skupin

Jednotlivými kroky analýzy je popsat, jak se liší podpora mediace mezi třemi skupinami, jak se liší uvnitř těchto skupin, a následně ověřit robustnost všech popisných zjištění

²¹ DUŠKOVÁ, L. Mediační praxe pohledem soudců. In: HOLÁ, L. – URBANOVÁ, M. a kol. *Mediace v praxi optikou empirického výzkumu*, s. 224–229.

²² KUBÁTOVÁ, H. Mediační praxe pohledem advokátů. In: HOLÁ, L. – URBANOVÁ, M. a kol. *Mediace v praxi optikou empirického výzkumu*, s. 261–304.

²³ DUŠKOVÁ, L. Mediační praxe pohledem soudců. In: HOLÁ, L. – URBANOVÁ, M. a kol. *Mediace v praxi optikou empirického výzkumu*, s. 224–229.

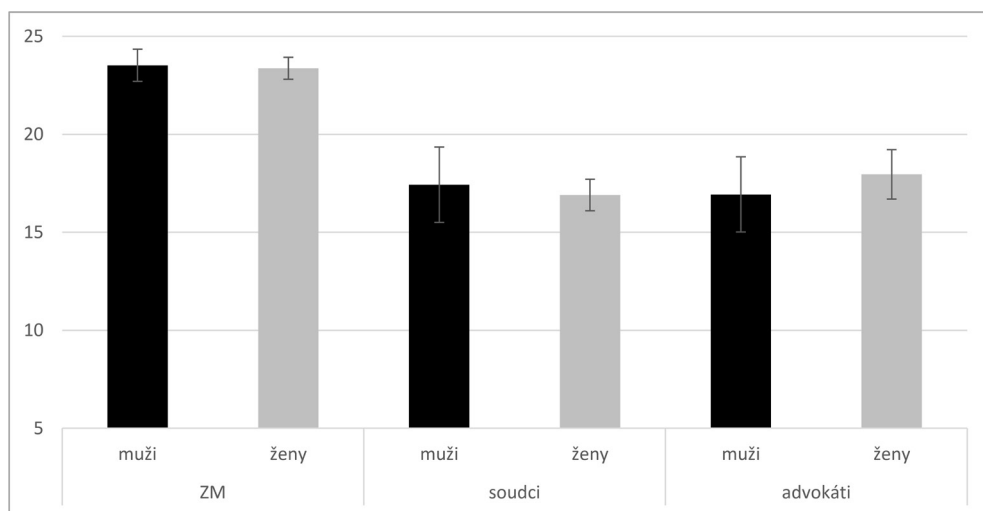
²⁴ BROŽOVÁ, D. – ZOUHAR, J. K ekonomické analýze mediace. In: HOLÁ, L. – URBANOVÁ, M. a kol. *Mediace v praxi optikou empirického výzkumu*, s. 68.

²⁵ Podle soudců a advokátů je mediace ve srovnání se soudním sporem rychlejší (HOLÁ, L. – FIEDOR, D. – LAKOMÝ, M. Hodnocení současné právní úpravy mediace z pohledu zapsaných mediátorů, soudců a advokátů a jejich srovnání. In: HOLÁ, L. – URBANOVÁ, M. a kol. *Mediace v praxi optikou empirického výzkumu*, s. 141).

v regresní analýze umožňující vzájemnou kontrolu proměnných i srovnání jejich vlivu. Korelační koeficienty Éta a Gamma, intervaly spolehlivosti pro průměry popisné analýzy i hodnoty statistické významnosti používáme jako doplňující informaci k věcné síle vlivů, protože zobecnitelnost na cílové populace je problematická a protože věcné rozdíly jsou v každém případě důležitější.^{26,27} Popisné rozdíly v hodnocení mediace mezi ZM, soudci a advokáty jsme již viděli v popisu použitých proměnných; podpora mediace je výrazně vyšší u ZM než u srovnatelných skupin soudců a advokátů, kde je nicméně také v kladné části součtového indexu. Výrazné rozdíly v průměrech pro tyto skupiny (které jsou 23,4, 17,1 a 17,4 bodů) mohou být kromě odlišných kolektivních cílů těchto skupin dány také jejich odlišnou kompozicí. Dále se tedy věnujeme tématu, jak jsou postoje k mediaci v rámci jednotlivých skupin podmíněny charakteristikami jejich členů.²⁸

První zkoumanou charakteristikou je pohlaví respondentů, jehož rozložení se v rámci profesních skupin výrazně liší. Mediaci výrazně častěji praktikují ženy, takže bychom mohli předpokládat vyšší podporu mediace i mezi ženami soudkyněmi a advokátkami. Jenže Obrázek 1 taková zjištění nepřinesl. Průměrná hodnota sledovaného indexu je ve všech třech skupinách identická pro muže a ženy. Nízké jsou i hodnoty korelačního koeficientu Éta – konkrétně 0,04 pro ZM, 0,07 pro soudce a 0,12 pro advokáty – takže v tomto ohledu jsme žádný rozdíl neidentifikovali.

Obrázek 1. Rozdíly v podpoře mediace v jednotlivých skupinách dle pohlaví

Poznámka: Hodnoty jsou průměry indexu podpory mediace na škále 5–25, intervaly spolehlivosti byly stanoveny na 95% hladině statistické významnosti.

²⁶ SOUKUP, P. P a d (Používání statistické a věcné významnosti v českých sociálních vědách). *Sociologický časopis/Czech Sociological Review*. 2019, roč. 55, č. 2, s. 215–253.

²⁷ WASSERSTEIN, R. L. – SCHIRM, A. L. – LAZAR, N. A. Moving to a world beyond “ $p < 0.05$ ”. *The American Statistician*. 2019, roč. 73, sup1, s. 1–19.

²⁸ Teoretické pozadí vlivu věku, profese, případně profesní zkušenosti není uvedeno, protože se nám nepodařilo najít relevantní studie, které by tyto vztahy reflektovaly.

Nepodstatný vliv pohlaví na využívání alternativních způsobů řešení konfliktů přináší i jiné studie. Například Schultz ve svém výzkumu uvádí, že existují pouze nepatrné rozdíly mezi pohlavími.²⁹ Jedním ze závěrů této autorky však bylo i to, že ženy v právnických profesích přinášejí novou perspektivu a vnášejí nové poznatky do jinak mužsky dominovaného světa soudů. Totéž platí i pro ženy-mediátorky,³⁰ které údajně nejen vnášejí pečující přístup do mediace, ale zároveň boří zarytá paradigmatu u mužů-mediátorů či mužů-advokátů, kteří naopak přejímají onen ženský přístup. Nízká odlišnost v rozhodování mezi pohlavími však může být způsobena mužskou dominancí v soudnictví. Studie Evropského parlamentu z roku 2017³¹ zjistila, že počty žen v justici klesají každoročně, o to viditelnější je poté pokles žen ve vrcholných instancích evropských soudů. Autoři tohoto evropského průzkumu označují za nejčastější příčiny stále trvající genderové předsudky (zahrnující také zaujetí vůči ženskému pohlaví) ve výběrových řízeních, výběru soudců či v procesu kariérního růstu, obtížné skloubení profesního a osobního života, nedostatek transparentnosti ve výběru soudců či v kariérním růstu a nedostatek ženských vzorů ve vyšších pozicích soudních profesí. Ženy, které se tak přesto v justici udrží, případně postoupí do vyšších postů, mohou být daleko více náchylnější k přebírání tradičně mužských vzorců rozhodování v soudních sporech a tedy i šance, že by zde byly rozdíly ve způsobu rozhodování mezi pohlavími, značně klesají. Běžným výzkumům se vymykají zjištění vyplývající ze studie v Čínské lidové republice,³² kde se naopak soudkyně přiklánějí více k alternativním řešením sporů než muži, a to nejen v civilních věcech, ale například i v oblastech veřejného práva. Ovšem sami autoři výzkumu přiznávají, že netuší, do jaké míry jsou odlišné vzorce rozhodování žen poháněny jejich subjektivními názory či postoji a do jaké míry zase čínskou propagandou „*Da Tiaoje*“ (Velká mediace) a tlakem mimosoudních aktérů na to, aby zapadaly do ideálního obrazu ženy-soudkyně, smířlivé a spravedlivé, nikdy nechybující a vždy podporující zdravou diskusi a smírné řešení sporů. Pokud bychom chtěli nalézt podporu pro tento „mateřský“ archetyp (stereotyp) soudkyně, můžeme se podívat například na nedávný výzkum federální vlády USA,³³ zaměřující se na rozhodování soudkyň v trestních věcech převážně drogových trestných činů ve státě Colorado, který uvádí, že soudkyně jsou daleko benevolentnější a mírnější při rozhodování (v tomto případě v trestních věcech) než muži.

Obrázek 2 níže srovnává průměrné hodnoty indexu podpory mediace uvnitř tří skupin, tentokrát na základě věkové skupiny. V tomto vztahu bychom mohli předpokládat, že aktéři ve vyšším věku mohou být v průměru méně nakloněni zavádění nových postupů, kterým mediace v českém prostředí stále je. V tomto srovnání nevidíme rozdíl mezi věkovými skupinami ZM (koeficient Gamma s hodnotou -0,01) – mediátoři nejspíš podporují

²⁹ SCHULZ, U. Do female judges judge differently? Empirical Realities of a Theoretical debate in Women Judges. In: LINDBECK, M. – SONNEVELD, N. et al. *Women Judges in the Muslim World*. Brill. 2017, s. 23–50.

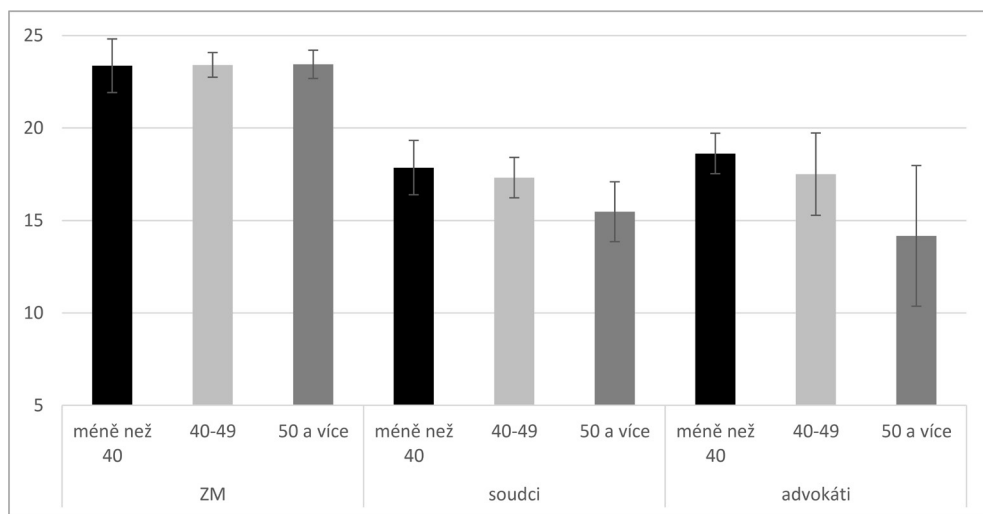
³⁰ KLEIN, K. K. A Judicial Mediator's Perspective: The Impact of Gender on Dispute Resolution: Mediation as a Different Voice. *North Dakota Law Review*. 2005, roč. 81, č. 4, čl. 5.

³¹ KOLEKTIV AUTORŮ. *Mapping the Representation of Women and Men in Legal Professions across the EU*. Evropský parlament, 2017, s. 86 an.

³² WEI, S. Gendered Justice in China: Victim-Offender Mediation as the “Different Voice” of Female Judges. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*. 2020, Vol. 65, No. 4.

³³ BOYD, C. L. – NELSON, M. J. The Effects of Trial Judge Gender and Public Opinion on Criminal Sentencing Decisions. *Vanderbilt Law Review*. 2017, roč. 70, č. 6.

mediaci bez ohledu na věk – zatímco se významné rozdíly objevily ve skupinách soudců (Gamma = $-0,27$) a advokátů (Gamma = $-0,33$). Vztah v podskupinách soudců a advokátů je statisticky významný při hodnotách $p = 0,02$ a $p = 0,03$. Pro obě tyto skupiny platí, že věkové skupiny pod 40 let a 40–49 se v podpoře mediace příliš neliší, ale průměr už je výrazně nižší v kategorii 50 a více let. Tato nejstarší věková skupina má průměrnou hodnotu o zhruba 2 body nižší u soudců a o 4 body nižší u advokátů než další věkové skupiny v těchto profesích. Tyto rozdíly jsou v zásadě statisticky významné (v rámci analýzy rozptylu dosahuje p hodnot 0,070 a 0,006), což pro tuto analýzu není rozhodující kritérium, ale naznačuje možnost zobecnění rozdílů na cílové populaci. Mezi věkem respondenta a podporou mediace existuje poměrně silný vztah.

Obrázek 2. Rozdíly v podpoře mediace v jednotlivých skupinách dle věku

Poznámka: Hodnoty jsou průměry indexu podpory mediace na škále 5–25, intervaly spolehlivosti byly stanoveny na 95% hladině statistické významnosti.

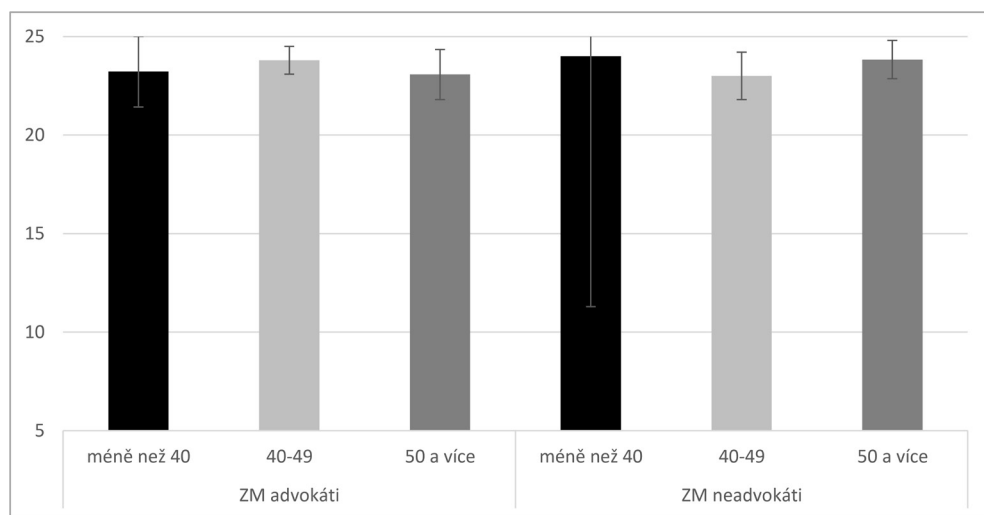
Dále testujeme předpoklad, že vztah bude mít jinou podobu mezi ZM advokáty (u dalších advokátní profesích jsme souvislost zaznamenali) než u ZM neadvokátů. Jak ukázali Holá, Fiedor a Lakomý³⁴ i Kubátová a Dušková,³⁵ tyto dvě skupiny se v řadě postojů k mediaci i způsobu výkonu mediační praxe značně liší. V rámci kvalitativního výzkumu jsme zjistili, že významným rozdílem je způsob výkonu mediační praxe, respektive preferované mediační styly. ZM advokáti často aplikují evaluační mediační styl, protože facilitační mediační styl je podle nich časově náročný; čas se ušetří tím, že si ZM advokát sám

³⁴ HOLÁ, L. – FIEDOR, D. – LAKOMÝ, M. Hodnocení současné právní úpravy mediace z pohledu zapsaných mediátorů, soudců a advokátů a jejich srovnání. In: HOLÁ, L. – URBANOVÁ, M. a kol. *Mediace v praxi optikou empirického výzkumu*, s. 95–141.

³⁵ KUBÁTOVÁ, H. – DUŠKOVÁ, L. Klíčové aktéři mediační praxe v právním poli: společný analytický příběh. In: HOLÁ, L. – URBANOVÁ, M. a kol. *Mediace v praxi optikou empirického výzkumu*, s. 305–316.

udělá názor a tím směrem pak mediaci vede. Většinou se to týká mediování obchodních sporů. Je však třeba zdůraznit, že názory ZM advokátů na evaluativní mediační styl se významně liší, zejména ti, kteří se orientují na opatrovnické spory, ho nepreferují.³⁶

Obrázek 3 níže ale ukazuje, že skupiny se neliší v průměrných hodnotách indexu podpory mediace, a to ani žádná z jejich skupin. U šesti srovnávaných skupin ZM definovaných profesním zázemím a věkem jsou průměrné hodnoty v podstatě identické, navzdory širokému intervalu spolehlivosti u ZM neadvokátů pod 40 let, který upozorňuje na přítomnost pouze dvou respondentů v této kategorii. Vliv věku na podporu mediace se neprojevuje v žádné podskupině mediátorů, a zůstává tedy relevantní pro ostatní dvě profesní skupiny.

Obrázek 3. Rozdíly v podpoře mediace mezi ZM advokáty a ZM neadvokáty dle věku³⁷

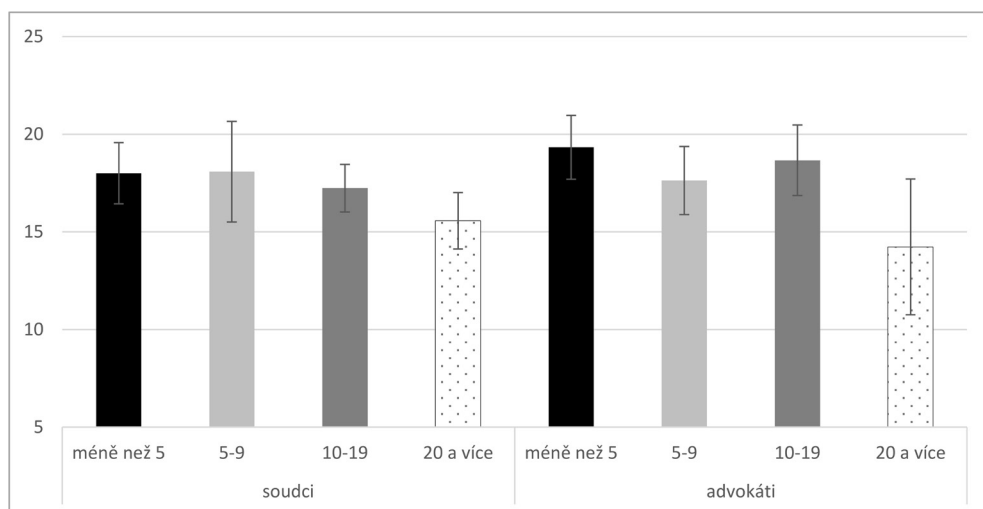
Poznámka: Hodnoty jsou průměry indexu podpory mediace na škále 5–25, intervaly spolehlivosti byly stanoveny na 95% hladině statistické významnosti.

Další zkoumanou charakteristikou respondentů je zkušenost v profesi. Tato proměnná pevně souvisí s věkem, ale přesto může mít odlišnou podobu vlivu. U tohoto tématu narážíme na velkou slabinu dat, kterou je nepoužitelnost míry zkušeností s výkonem mediace u ZM, kteří se mu oficiálně začali věnovat mezi lety 2013 a 2018, takže zde nemáme žádnou variabilitu. Výsledky v Obrázku 4 jsou tedy založeny na odpovědích soudců a advokátů, přestože právě u mediátorů by mohl být vliv zkušeností odlišný od vlivu věku, protože je u nich nástup do profese teoreticky méně vázaný na chronologický věk než u dalších

³⁶ KUBÁTOVÁ, H. Mediační praxe pohledem zapsaných mediátorů. In: HOLÁ, L. – URBANOVÁ, M. a kol. *Mediace v praxi optikou empirického výzkumu*, s. 183–218.

³⁷ Horní interval spolehlivosti pro nejmladší věkovou kategorii ZM neadvokátů o hodnotě 36,7 leží z důvodu nízkého počtu pozorování v této skupině mimo obrázek. Zde dáváme přednost zachování škály napříč obrázky reflektující její reálné rozpětí (5–25) před zobrazením celého intervalu spolehlivosti.

skupin. Obrázek 4 tak odhaluje výsledky podobné Obrázku 2, tzn. soudci a advokáti s nejdelšími profesními zkušenostmi (20 a více let) hodnotí mediaci ve srovnání se soudním sporem výrazně hůře než soudci a advokáti s menšími zkušenostmi. Rozdíly potvrzují statisticky významné hodnoty korelačního koeficientu Gamma, který nabývá hodnot $-0,28$ pro soudce a $-0,25$ pro advokáty. To znamená, že vliv věku i zkušeností se prokázal, i když má spíše skokovou než lineární podobu – proto je užitečné pro tyto charakteristiky používat kategorické indikátory namísto kardinálních.

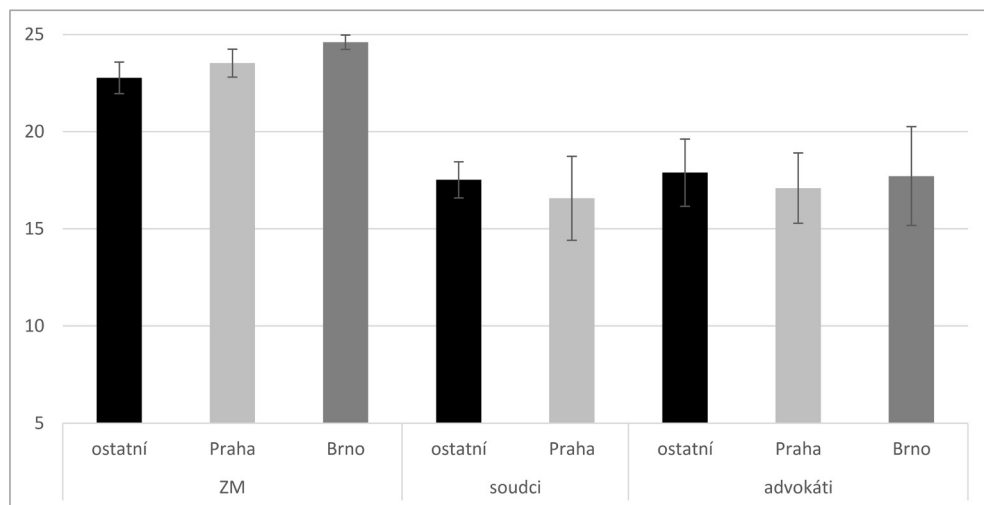

Obrázek 4. Rozdíly v podpoře mediace v jednotlivých skupinách dle zkušeností v profesi

Poznámka: Hodnoty jsou průměry indexu podpory mediace na škále 5–25, intervaly spolehlivosti byly stanoveny na 95% hladině statistické významnosti.

Výsledky analýzy kvalitativních polostrukturovaných rozhovorů ukázaly, že v podpoře mediace ze strany soudců hrají roli pozitivní nebo negativní zkušenosti s mediací, ať už bezprostřední v rámci jejich soudcovské praxe, nebo předchozí advokátní praxe, nebo zprostředkované na základě zkušeností a postojů kolegů a známých. Soudci s kratší profesní praxí měli možnost proniknout do problematiky mediace již při studiu na právnické fakultě. Někteří soudci se k mediaci dostali ještě ve své advokátní praxi, která předcházela jejich roli soudce, když doprovázeli klienta k mediaci, když to klient navrhl, nebo sami navrhovali klientům mediace. Někteří si sami měli možnost vyzkoušet účast v procesu mediace a pokud měli pozitivní zkušenost, motivovalo je to k vyšší důvěře k mediaci (a naopak). Soudci se dále vyjadřovali k možnostem vzdělávání v oblasti mediace poskytované Justiční akademií. Podle nich by právě tam mohli získat zkušenosti. Ovšem těm, kteří takové vzdělávání absolvovali, chyběla možnost, aby si na semináři něco prakticky vyzkoušeli, případně aby více nahlédli do toho, jak taková mediace může v praxi vypadat, aby si dokázali více do hloubky představit, co se tam děje, což by jim pomohlo získat větší důvěru v mediaci. Z pohledu soudců dosud rezervovanějších ve vztahu k řešení sporů mimosoudně za pomoci mediátora, pokud vzdělávání o mediaci není „šité na míru“, respektive si nesesedne s konkrétními aktuálními potřebami soudců z konkrétního soudu,

tak obecnější školení nemají potenciál pomoci jim si představit, jak se problematika týká konkrétně jejich práce na jejich soudu a jakou přidanou hodnotu by mohla mít v jejich práci. Komunikační partneři také zmiňovali problém, že na školení o mediaci často jezdí právě ti, kteří jsou mediaci již nějak nakloněni.³⁸

Obrázek 5. Rozdíly v podpoře mediace v jednotlivých skupinách dle okresu působení

Poznámka: Hodnoty jsou průměry indexu podpory mediace na škále 5–25, intervaly spolehlivosti byly stanoveny na 95% hladině statistické významnosti.

Poslední individuální charakteristikou z datového souboru, na kterou se podle nás lze zaměřit v předložené analýze, je okres (nejčastějšího) působení respondenta. Provedené prostorové analýzy naznačují, že výskyt výkonu mediace je na území České republiky velmi nerovnoměrně rozložený³⁹ a více než polovina ZM uvádí jako sídlo působnosti Prahu nebo Brno, takže se pokoušíme ověřit regionální rozdíly i v míře podpory mediace. Nedostatkem této analýzy je nedostatečný počet případů v jednotlivých okresech. V tomto ohledu jsme hodnoty shlukli do kategorií Praha (zahrnuje 40 % celkového vzorku), Brno (zde máme dostatek případů jen pro mediátory a advokáty) a ostatní okresy. Jiné dělení – například na kraje – vzhledem k malému počtu pozorování není vhodné. Přesto nám analýza naznačuje, do jaké míry se v přístupu k mediaci liší centra vzdělanosti a sociální změny (Praha, Brno) od ostatních oblastí, z nichž alespoň část je spíše na periferii. V tomto ohledu ukazuje Obrázek 5 nezanedbatelné systematické rozdíly jen u ZM, mezi kterými na základě předchozích charakteristik rozdíly zjištěny nebyly. Konkrétně jsou průměrné hodnoty indexu podpory mediace 24,6 pro ZM působící v Brně, 23,5 pro působící v Praze

³⁸ DUŠKOVÁ, L. Mediační praxe pohledem soudců. In: HOLÁ, L. – URBANOVÁ, M. a kol. *Mediace v praxi optikou empirického výzkumu*, s. 219–259.

³⁹ HOLÁ, L. – FIEDOR, D. – URBANOVÁ, M. První setkání se zapsaným mediátorem na základě prostorové analýzy míry jeho využívání v České republice. *Právník*. 2019, roč. 158, č. 9, s. 876–886.

a 22,8 pro ZM z ostatních okresů. Nejsilnější vztah mezi proměnnými ve skupině ZM podporuje i hodnota koeficientu $\hat{\epsilon}$ 0,30; ve skupině soudců má $\hat{\epsilon}$ hodnotu 0,12, ve skupině advokátů 0,09. Rozdíly mezi kategoriemi okresů u ZM jsou v souladu s častějším výkonem mediace na jižní Moravě, výrazně vysoké ale nejsou. Regionální rozdíly u soudců a advokátů jsou pak úplně zanedbatelné, takže u těchto profesí jsme žádný vliv dělení centrum vs. periferie neidentifikovali.

2.3 Srovnání vlivů individuálních charakteristik

Dosud jsme v článku představili řadu rozdílů v míře podpory mediace odbornou veřejností, a to především rozdíly vycházející z profese, věkové skupiny a míry zkušeností v profesi. Lineární regrese nám dále umožňuje tyto rozdíly srovnat, vzájemně kontrolovat a získat v robustnější podobě. Pro následující analýzu jsme spojili tři datové soubory pro jednotlivé skupiny, abychom mohli naplnit hlavní cíl srovnání rozdílů mezi skupinami a uvnitř skupin při jejich vzájemné kontrole.⁴⁰

Tabulka 2. Lineární regrese pro závisle proměnnou podpora mediace

	Model 1 – bez interakcí				Model 2 – s interakcemi			
	B	SE	Sig.	Beta	B	SE	Sig.	Beta
Konstanta	24,048	0,964	0,000	–	22,853	1,208	0,000	–
Profese (ZM jako ref. hodnota)								
soudce	–6,630	0,516	0,000	–0,731	–5,516	1,150	0,000	–0,608
advokát	–6,453	0,603	0,000	–0,655	–4,677	1,084	0,000	–0,475
Pohlaví (muž jako ref. hodnota)								
žena	0,350	0,476	0,463	0,038	0,312	0,470	0,507	0,034
Věk (méně než 40 jako ref. hodnota)								
40–49	–0,918	0,551	0,097	–0,104	0,037	1,055	0,972	0,004
50 a více	–2,279	0,609	0,000	–0,229	0,013	1,122	0,991	0,001
Soudce *40–49					–0,592	1,349	0,661	–0,052
Soudce *50 a více					–2,448	1,506	0,106	–0,154
Advokát *40–49					–1,182	1,182	0,427	–0,063
Advokát *50 a více					–4,517	1,531	0,004	–0,241
Adjustované R²	0,49				0,50			
N	207				207			

Tabulka 2 představuje dva regresní modely, z nichž si napřed popíšeme základní Model 1. Model obsahuje tři kategorické prediktory – profesi, pohlaví a věk. Proměnná zkušenosti

⁴⁰ Před provedením regresní analýzy jsme testovali předpoklady použití lineární regrese, které jsou v rámci použitých modelů naplněny. Konkrétně, P-P plot naznačuje pouze drobné odchylky dat od normálního rozložení. Analýza reziduí zjistila vysokou míru homoskedasticity a nejvyšší VIF hodnota v testu multikolinearity 1,6 ukazuje neexistenci tohoto rizika v odhadnutých modelech.

v profesi nebyla do modelu zařazena kvůli a) vysoké vzájemné korelaci s věkem a b) nepoužitelnosti této proměnné pro ZM. Informace o okrese působení v modelu nejsou kvůli a) obtížné srovnatelnosti napříč skupinami a b) zanedbatelnému vlivu na závisle proměnnou, pokud ji použijeme v dostupné podobě. I při nízkém počtu proměnných Model 1 dle hodnoty adjustovaného R² vysvětluje vysoký podíl rozptylu součtového indexu (50 %). Při pohledu na sílu efektů největší část tohoto rozptylu vysvětluje příslušnost k profesní skupině; model s touto jedinou proměnnou dosáhl adjustovaného R² 0,46. Obecně lze říct, že souvislosti identifikované popisnou analýzou se objevily také v lineární regresi, takže žádný předchozí vztah není vysvětlitelný kontrolními proměnnými.

Konkrétně, soudci podporují mediaci v průměru o 6,4 bodů méně než mediátoři a advokáti o 6,0 bodů méně než mediátoři. Tento vliv je tedy velmi silný. To dokumentují i výsledky kvalitativního výzkumu, v rámci kterého jsme zjistili, že zapsaní mediátoři (i zapsaní mediátoři advokáti) podporují mediaci dle zákona o mediaci mnohem více než soudci a advokáti. Vliv pohlaví zůstal nevýznamný, stejně jako vliv geografické působnosti nezaražený do finálních modelů. Respondenti nad 50 let dosáhli o 2,3 nižší hodnoty indexu než respondenti pod 40 let, takže vliv věku je patrný i v celkovém vzorku. V těchto modelech o 207 respondentech máme dostatek pozorování na rozdělení starších respondentů na kategorie 50–59 a nad 60 let; mezi těmito kategoriemi se ale neprokázal rozdíl a podpora mediace se tedy v průměru snižuje kolem 50 let věku.

Model 1 ukazuje obecný vliv věku na podporu mediace, deskriptivní analýza ale odhalila tento vliv jen pro soudce a advokáty. Rozdílnost této souvislosti napříč věkovými skupinami tedy testujeme v Modelu 2 prostřednictvím interakce mezi kategoriemi profesí a věková skupina. Čtyři koeficienty přidané do modelu v zásadě říkají, že soudci nad 50 let podporují mediaci o 2,4 bodů méně než soudci pod 40 let (0,04–2,45), advokáti nad 50 let pak o 4,5 bodů méně než advokáti pod 40 let (0,04–4,52). Interakci pro mediátory jako referenční kategorii bychom museli odhadnout ve zvláštním modelu; ten nicméně jen potvrzuje neexistenci vlivu věku na hodnotu součtového indexu u ZM.

Diskuse a závěry

Výsledky dotazníkových šetření ukazují poměrně silnou podporu mediace – ve srovnání se soudním řízením – u všech tří zkoumaných skupin. Zdaleka nejvyšší je přitom podpora u zapsaných mediátorů, kteří jsou mediaci nakloněni napříč zkoumanými individuálními charakteristikami. U soudců a advokátů je pak podpora mediace nižší u respondentů ve vyšším věku a těch s rozsáhlejšími profesními zkušenostmi. Dodatečná práce s daty však ukazuje, že deklarované výhody mediace příliš nesouvisí s nařizováním prvního setkání se zapsaným mediátorem u soudců a s doporučením mediace u advokátů. Uvedené postoje se nepřetavují do řízení vedených ZM, ale přinejlepším do jiných typů smířčích řešení.

Výsledky kvalitativního výzkumu mediační praxe ZM, soudců a advokátů v souladu s touto doplňující analýzou dokládají, že deklarovaná podpora mediace zjištěná dotazníkovým šetřením je v případě soudců i advokátů (nikoliv ZM) vyšší než jejich reálná mediační praxe.

U soudců je třeba vzít v úvahu odlišnost situace a výkonu mediace v civilních a opatrovnických řízeních, a to jak vzhledem k různým právním předpisům (Zákon o zvláštních řízeních soudních z. ř. s.; Občanský soudní řád o. s. ř.; zákon o mediaci), tak s ohledem na specifické potřeby v rámci obou typů řízení. Soudci řešící opatrovnickou agendu příliš

nevyužívají zákon o mediaci, ale využívají komplexních služeb včetně mediace podle z. ř. s. Zásadní intervenující podmínkou do praxe mediace podle zákona o mediaci je tak nastavená a zažitá praxe interdisciplinární spolupráce (často podle z. ř. s.), která funguje a naplňuje specifické potřeby zejména opatrovnických sporů. Ti soudci, kteří disponují touto zkušeností, nemají motivaci měnit zavedené postupy a využívají tak mediace nebo mediační techniky spíše s nezapsanými mediátory.⁴¹

Z výsledků kvalitativního výzkumu vyplynulo, že mediace dle zákona o mediaci má v praxi u soudců a advokátů menší podporu, než se očekávalo. Jako jednu z hlavních příčin jsme identifikovali nízkou důvěru v proces mediace i ve schopnosti zapsaných mediátorů, která pramení nejspíše z toho, že soudci i advokáti mají malou přímou zkušenost s mediací.

Hlavním problémem je nedostatek interakce a komunikace mezi zapsanými mediátory, soudci a advokáty. Rozšíření mediace může pomoci, když bude vznikat co nejvíce situací, kdy se klíčoví aktéři mediace mohou setkat osobně a tím zvyšovat důvěru i sociální kapitál všech aktérů. Takovým prostorem pro neformální setkávání by mohlo být společné vzdělávání aktérů zapojených do mediační praxe. Aktéři by mohli společně objevovat potenciál mediace a nabourat předsudky o mediaci, popřípadě zkonstruované představy o ostatních aktérech, či vzájemně diskutovat zkušenosti, ať už pozitivní, či negativní, a sdílet poznatky z předchozích interakcí odehrávajících se v mediační praxi. Výhodou by bylo také navázání osobního kontaktu s dalšími aktéry, čímž by se posiloval sociální kapitál jednotlivých aktérů, zejména zapsaných mediátorů.⁴²

Srovnání kvantitativního a kvalitativního výzkumu ukazuje, že ačkoliv je deklarovaná podpora mediace dle zákona o mediaci u soudců a advokátů relativně vysoká (jak vyplynulo z kvantitativní analýzy), v praxi se to příliš neodráží, což se týká zejména soudců, kteří jsou v tomto ohledu hlavními aktéry, neboť ze zákona mohou nařídít první setkání se zapsaným mediátorem.

Srovnání kvantitativního a kvalitativního výzkumu také naznačuje, že dotazník vyplnili spíše ti, kteří mediaci podporují; srovnání s ekonomickou analýzou⁴³ tuto úvahu nevyklučuje. Je to jedno z důležitých metodologických zjištění, je totiž možné se domnívat, že nízká návratnost indikuje spíše to, že mediace dle zákona o mediaci není široce podporována. Toto zjištění ukazuje nutnost cílené podpory mediace zaměřené na jednotlivé aktéry.

Kvantitativní a kvalitativní metody představují přímý kontakt se zkušenostmi jednotlivých aktérů. Mediace je tedy taková, jak jí jednotliví aktéři rozumí a jak ji konstruují. Je tedy možné, že srovnáním kvalitativního a kvantitativního výzkumu docházíme k rozdílným zjištěním, ale právě tyto kombinace nám pomáhají získat komplexní pohled na danou problematiku. Ačkoliv tedy na základě pouze kvantitativních dat bychom mohli podlehnout dojmu, že je vše na správné cestě, hlubší měkká data nás vedou k nutnosti více institut mediace podpořit, a to iniciativami určenými pro všechny skupiny aktérů.

⁴¹ DUŠKOVÁ, L. Mediační praxe pohledem soudců. In: HOLÁ, L. – URBANOVÁ, M. a kol. *Mediace v praxi optikou empirického výzkumu*, s. 224–229.

⁴² KUBÁTOVÁ, H. – DUŠKOVÁ, L. Klíčoví aktéři mediační praxe v právním poli: společný analytický příběh. In: HOLÁ, L. – URBANOVÁ, M. a kol. *Mediace v praxi optikou empirického výzkumu*, s. 305–316.

⁴³ BROŽOVÁ, D. – ZOUHAR, J. K ekonomické analýze mediace. In: HOLÁ, L. – URBANOVÁ, M. *Mediace v praxi optikou empirického výzkumu*, s. 45–70.

V závěru je nutné připomenout, že Směrnice o mediaci dle odst. 25 zdůvodnění směrnice uvádí, že by členské státy měly vybízet osoby vykonávající právní praxi, aby své klienty o možnosti mediace informovaly.⁴⁴ Jak však ukazují další studie, tyto cíle stále nebyly naplněny.⁴⁵ Česká republika dlouhodobě nikterak systematicky nezpracovává data o mediaci, která by mohla pomoci nejen ve výzkumu, ale zejména v samotné propagaci mediace. Právě mizivá úroveň dostupnosti dat o účinnosti mediace může být další překážkou pro její nedostatečnou aplikaci v praxi, což ve výsledku vyústuje právě v nízkou důvěru v proces mediace. Přitom jen tak může dojít k vyváženému vztahu mezi mediací a soudním řízením nejen co do přístupu k nim, ale i vyváženosti počtu případů řešených standardním soudním řízením a mediací.

---

⁴⁴ EP: Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2008/52/ES ze dne 21. 5. 2008 o některých aspektech mediace v občanských a obchodních věcech. *Úřední věstník Evropské unie*. 2008, L136, s. 3–8.

⁴⁵ EP: *Directorate General for Internal Policies Policy Department C: Citizens' Rights and Constitutional Affairs* [online]. Brussels: European Parliament, 2013, [cit. 2021-20-20]. Dostupné z: <[http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/workshop/join/2013/474410/IPOL-FEMM_AT\(2013\)474410_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/workshop/join/2013/474410/IPOL-FEMM_AT(2013)474410_EN.pdf)>.

EP: *'Rebooting' the Mediation Directive: Assessing the Milited Impact of its Implementation and Proposing Measures to Increase the Number of Mediations in the EU*. Brussels: European Parliament, 2014.

EP (2016a): *Zpráva Komise Evropskému parlamentu, Radě a Evropskému hospodářskému a sociálnímu výboru o provádní směrnice Evropského parlamentu a Rady 2008/52/ES o některých aspektech mediace v občanských a obchodních věcech*. Brusel: Evropský parlament, 2016.

EP (2016b): *The Implementation of the Mediation Directive*. Brussels: European Parliament, 2016 [online]. 29. 11. 2016 [cit. 2021-10-24]. Dostupné z: <<https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/5369bfbc-b2db-11e6-9e3c-01aa75ed71a1/language-en/format-PDF/source-search>>.

Declared Support of Mediation amongst Registered Mediators, Judges and Lawyers as Part of the Research on the Practice of Mediation

Martina Urbanová (<https://orcid.org/0000-0002-9518-6981>) –

Helena Kubátová (<https://orcid.org/0000-0002-6928-8490>) –

Martin Lakomý (<https://orcid.org/0000-0003-4625-4463>)

Abstract: Ten years of the Act on Mediation in the Czech Republic offer a chance to evaluate the practice and propose a probable development in the usage of mediation. A joint quantitative and qualitative research has been utilised to evaluate the declared support amongst the individual groups of actors in the Czech system of law and describe how the groups view the usage of mediation in practice and identify the differences between these groups. Declared support of mediation is higher than expected in every group, with most differences being in the age and years of practice of individuals inside these researched groups. However, this declared support does not reflect the actual usage of mediation by judges and lawyers. The principal causes for these discrepancies seem to be low trust in the abilities and experience of registered mediators and low trust in the process of mediation. Amongst other causes, we find insufficient interaction between the researched groups, non-existent shared platform for the exchange of information between the groups, scarce availability of relevant data on mediation, and poor support and promotion of mediation from the State. One of the proposed solutions might be inciting more informal interactions between the different groups to share the knowledge and social capital and to aid in lessening the impact of negative stereotypes about mediation.

Keywords: mediation, mediation support, Act on Mediation, mediation practice, conflict, research